

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY
ÜNİVERSİTESİ**

**ULUSLARARASI
FİLOLOJİ ve ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ**

**INTERNATIONAL JOURNAL OF
PHILOLOGY and TRANSLATION STUDIES**

**MAKALE BİLGİLERİ
ARTICLE INFO**

Geliş Tarihi / Submission Date
07.05.2020

Kabul Tarihi / Admission Date
16.06.2020

e-ISSN
2687-5586

**ERGİNLENME RİTÜELLERİNİN
HALK ANLATILARINA YANSIMALARI**

REFLECTIONS OF RITES OF PASSAGE IN FOLK NARRATIVES

Ahmet AĞGÖL

Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Muğla-Türkiye, akgollahmet@gmail.com

Öz

Bu çalışmada erginlenme ritüellerinin anlatılara nasıl kaynaklık ettiğini takip edebilmek için Avustralya, Pasifik Adaları, Afrika, Kuzey Amerika ve Orta Asya'daki halklardan araştırmacılar tarafından derlenen ritüellerle, örneklem yoluyla seçilen destan, halk hikâyesi gibi sözlü anlatılardaki erginlenme temaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan okumalar sonucunda Eliade'nin erginlenme törenleri hakkında yaptığı sınıflandırmanın anlatılar bağlamında güncellenmesi gerektiği düşünülmüştür. Eliade'nin sınıflandırmasındaki Yetişkinliğe Giriş Törenleri, Gizli Derneklere Giriş Törenleri ve Şaman-Otacı Sınamaları başlıkları sırasıyla; Olgunluk Erginlenmeleri, Topluluğa Giriş Erginlenmeleri ve Sırta Erme Erginlenmeleri olarak güncellenmiştir. Güncelleme anlatılardaki erginlik temaları dikkate alınarak yapılmıştır. Sonraki aşamada örneklem yoluyla seçilen anlatılar güncellenen başlıklar altında incelenmiştir. Yetişkinliğe giriş ritüellerindeki yaş kıstasının anlatılardaki olgunluk erginlenmeleri temalarında geçerli olmadığı ayrıca olgunluk erginlenmelerinde toplum yararına kan dökmenin esas olduğu; gizli derneklere giriş törenlerinin, evlenme ve bilgi alma yoluyla topluluğa giriş erginlenmeleri şeklinde görüldüğü tespit edilmiştir. Şaman-otacı erginlenmelerindeki ölme, parçalanma, yeniden, doğma süreçlerinin, anlatılardaki temalarda da sembolik olarak görüldüğü ve kahramanın bu süreçte egosunu yok ederek kendi kendine sır bir bilgiye vâkıf olduğu gözlemlenmiştir. Ritüellerle anlatılardaki erginlenme temaları arasındaki en önemli ortak noktanın ise yeniden doğuş fikri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Erginlenme, Geçiş Törenleri, Ritüel, Yeniden Doğuş, Mit, Destan.

Abstract

In this study, themes of passage in oral narratives such as epic and folk story selected by sampling were analysed comparatively with the rites compiled by researchers from the peoples in Australia, Pacific Islands, Africa, North America and Central Asia in order to follow how rites of passage originate the narratives.

As a result of the readings made for the purpose of the study, it was thought that the classification made by Eliade about rites of passage should be updated in the context of narratives. The titles in the classification of Eliade, which were Passage of Adulthood, Passage of Admission to Secret Associations and Shaman-Herbalist Tests Rituals have been updates as Passage of Maturity, Passage of Admission to Community and Passage of Wisdom. The update was made taking into account the maturity themes in the narratives. In the next stage, the narratives selected through the sampling were analysed under updated titles. It was understood that the age criterion in passage of adulthood rituals was not valid in passage of maturity themes in narratives, besides it was essential to shed blood for the benefit of society during passage of maturity, and that admission rituals to secret associations were considered as adults joining the community by marriage and obtaining information. It has been observed that the processes of death, fragmentation, rebirth in shaman-herbalist passages were also symbolically seen in the themes within the narratives, and that the hero obtained a secret information on his own by destroying his ego in the process. It has been determined that the most important commonality between the themes of passage in rites and narratives is the idea of rebirth.

Key Words: Maturity, Rites of Passage, Ritual, Rebirth, Myth, Epic.

GİRİŞ

Modern toplumla geleneksel toplum arasındaki ayrımın en belirleyici özelliklerinden biri olan erginlenme ritüelleri; erginlenecek olan şahsın, sosyal ve dini statüsünde kesin bir değişim meydana getirecek öğretiler ve eylemler bütünüdür (Eliade, 2015: 11-12). TDK'nın *Türkçe Sözlük*'ünde erginlenme, "birini bir konu üzerinde aydınlatıp onu gerekli temel bilgi ve becerilerle donatarak ergin ve yetişmiş kılma"¹ şeklinde açıklanmıştır. Erginlenme ritüellerindeki çeşitli öğretiler ve eylemlerin kaynağı mitlerdir.² Erginlenme ritüellerinde, mitlerdeki kahramanların başından geçen öyküler canlandırılır. Bu öyküler ve ayrıca diğer bilgiler erginlenecek olan şahsa öğretilir. Erginlenme ritüeline giren kişi ritüelin sonunda "beşerî cemaate, manevi ve kültürel bir dünyanın içine girmeye hak kazanır" (Eliade, 2015: 13). Erginlenme ritüelleri kültürü ve geleneği toplumsal görev sistemi içinde yeniden örgütleyip dayattır ve böylece birey, grubun güvenilir bir üyesi haline gelir (Campbell, 2006: 137).

Eliade, erginlenme törenlerini üç bölümde değerlendirmiştir;

1. Yetişkinliğe giriş törenleridir.³ (Bireyin çocukluktan çıktığı zamanda gerçekleştirilir. Yaş törenleri, kabileye giriş törenleri olarak da bilinir.)

2. Gizli bir topluluğa veya gizli bilgiyi elinde tutan bir topluluğa girmek için bireyin çeşitli sınavlardan geçtiği törenlerdir.

3. Üçüncü bölümdeki törenler ise şamanlar, otacılar gibi toplumun öncü kişilerinin geçirdiği sınamalardır. Bu sınamalardan geçen kişi şaman veya otacı olmak hakkını elde eder (Eliade, 1995: 127-128).⁴

Birinci bölümdeki ritüeller hakkındaki bilgileri araştırmacılar genellikle Avustralya, Pasifik Adaları, Afrika ve Kuzey Amerika'daki yerlilerden derlemiştir. Bu bilgilere göre erginlenecek kişiler annesinden zorla alınır, ıssız bir ormana ya da mağara gibi yerlerde aç bir şekilde bırakılır. Bu süreçte çeşitli sınamalardan geçirilen adaya fiziksel olarak zarar verilir. Saç koparma, dövme

¹ (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=114773)

² Eliade'nin bu görüşü değerli olmakla beraber her ritin mit kaynaklı olmadığı da bilinmektedir. Mitin mi yoksa ritüelin mi daha önce ya da ikisinin aynı anda mı ortaya çıktığına dair tartışmalar için Lord Raglan'ın *Mit Ritüel* (2004) ve A. Segal'in *Dinsel Mit Ritüel Kuram* (2012) adlı makalelerine bakılabilir. Bu iki yazıdan anladığımız kadarıyla ritüellere kaynaklık eden mitler zamanla unutulsa bile ritüeller icra edilmekte ve daha sonra ortaya çıkan sözlü anlatılara kaynak olabilmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak çalışmanın başlığını ritüellerin anlatılara yansımaları olarak belirledik.

³ Bu törenlerin, yazarın başka eserlerinde erginlik erginlenmeleri şeklinde de tanımlandığı görülmektedir. Örn, Eliade, 2015

⁴ Stith Thompson tarafından hazırlanan *Motif Index of Folk Literature* adlı çalışmada erginlenme süreçleri, sınama/sınama motifi H maddesinde 'Sınama-Sınavlar' başlığı altında yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Thompson, 1955.

yapma, sırt derisinde yaralar açma, diş çıkarma, parmak kesme, sünnet, kırbaç, kancalarla asılma gibi birçok eylem aday üzerine uygulanır (Campbell, 2006: 136)⁵. Süreç boyunca adayın gücü, dayanaklılığı, cesareti ve sabrı ölçülür. Erginlenme törenlerinde adayın sembolik olarak öldüğü görülür. Örneğin Kongo ve Loango Körfezi'nde çocuklar sünnet edildikten sonra fetiş evine gömülmüşler ve bu pratikten sonra derlemeciler çocukların geçmiş hayatlarını unuttuklarını gözlemlemişlerdir. Çocuklar sembolik olarak ölü kabul edildikleri için ruhların rengine, yani beyaza boyanmışlardır (Eliade, 2015: 77). Avustralya'da ise erginlenecek çocuklar kabilenin erkekleri tarafından havaya doğru fırlatılır, bir taraftan da “göğün midesine yükselsin, göğün midesine yükselsin” diye şarkılar söyleyerek danslar edilir. Çocuklara artık mitolojik atalarının simgesini taşıdıkları söylenir ve çocuklar, kutsal alana geçmiş sayılırlar. Bu töreni tamamlayanlar artık kızlarla, çocuklarla kamp kuramayacak; kadınlarla bitki kökü toplamaya gidemeyeceklerdir ancak bir erkek olarak sadece erkeklerle gezebilecek, onlarla ava çıkabileceklerdir (Campbell, 2006: 108-109). Bahsi geçen bütün ritüellerde doğum imgesi anneden alınıp göğe ya da erkeğe yüklenmektedir. Anneden geçici olarak doğan çocuk sembolik olarak ölmekte ve erkek cemaatinin elinde tekrar doğmaktadır.

İkinci bölüme geldiğimizde, buradaki törenler, gizli bir topluluğa giriş ritüellerinin bütünüdür. Bu topluluklar genellikle erkek dernekleri denilebilecek oluşumlardır. Erkek derneklerinin anaerkil süreçten ataerkil sürece geçişte önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu topluluklara girişlerde yine aynı şekilde hapsedilme, işkence, yeniden doğma, yeni bir dil öğrenme ve yeni bir isim alma gibi ritüeller mevcuttur. Ancak bu ritüellerde sertlik daha fazladır ve ata kültleri ön plandadır. Yetişkinliğe giriş ritüellerinde doğum ve ölümün mistik süreci taklit edilirken bu ritüellerde tanrılar veya mitsel atalar tarafından istenilen modele göre biçimlenmiş bir başka şey olunmaktadır (diğer insanlardan farklı seçilmiş kişi). Bu demektir ki insan olağanüstü bir varlığa benzediği ölçüde hakiki bir insan olmaktadır (Eliade, 1995: 130).

Eliade, üçüncü tip erginlenmelerin şamanların ve otacıların geçirdiği sınamalar olduğunu söylemektedir. Bu tip ritüellerin sonunda adaylar, bir bilgiyi elde eder veya o bilgiyi taşıyabilme hakkına sahip olurlar. Örneğin; Sibiryaya şamanlarının erginlenme imtihanı genel olarak şöyledir: Şamanlar “öldüklerini” ve üç günden yedi güne kadar yurtlarından uzakta ıssız bir yerde cansız olarak kaldıklarını iddia ederler. Bu zaman süresince, şeytanlar ya da ataların ruhları tarafından parçalanırlar; kemikleri temizlenir etleri kazanır, beden sıvısı atılır ve gözler yerlerinden çıkartılır.

⁵ Campbell, erginlenme törenlerinde vücutta iz bırakacak eylemlerin yapılmasını, modern toplumdaki asker, papaz, hâkimlerin kıyafeti gibi bir işlevi olduğunu söylemektedir. Kıyafet giymeyen toplumda kişinin nasıl sınamalardan geçtiğini ve statüsünü göstermenin tek yolunun vücutta iz bırakma olduğunu düşünmektedir (Campbell, 2006: 136)

Yakutlu bir haberciye göre ruhlar, geleceğin şamanını cehenneme kaçırlar ve onu üç yıllığına bir eve kapatırlar. Aday, burada erginlenmeye maruz kalır. Ruhlar onun kafasını uçururlar (adayın bedeninin parçalanışını gözleriyle seyretmesi gerektiği için, kestikleri kafayı bir kenara koyarlar) ve daha sonra farklı hastalık ruhları arasında dağıtılacak şekilde parçalara ayırırlar. Ancak bu şartla, geleceğin şamanı, iyileştirme gücünü elde edecektir. Sonra kemikleri etle kaplanır ve bazı durumlarda, ona yeni kan da verilir (Eliade, 2015: 181-182)⁶. Görüldüğü gibi bu tip erginlenmelerde de ölme ve yeniden doğma durumu söz konusudur.

Bu bölümdeki işlenen erginlenme türlerinin hepsinde aday sembolik olarak ölür, sınamalardan daha sonra tekrar doğar. Artık geçmiş hayatındaki kişi değildir. Yeni bir kimlik ayrıca dini ve sosyal statü de kazanmıştır.

1. Eliade'nin Erginlenme Ritüelleri ile İlgili Tasnifinin Anlatılar Bağlamında Güncellenmesi

Destan, halk hikâyesi gibi anlatılara bakıldığında erginlenme durumu giriş kısmında verilen ritüellere göre daha bireyseldir. Anlatı kahramanlarının imtihanlarında, mitler tarafından ifşa edilen arkatipsel bir senaryo vardır. Bu senaryo doğuş-ölüm ve yeniden doğuş şeklindedir.⁷

Ritüellerle mitler arasında yakın bir ilişki vardır. Ritüeller mitlerdeki olayların bir canlandırmasıdır veya mitler ritüel hareketlerin sonradan yazılmış senaryosudur. Daha sonra oluşan anlatı türlerinde ise mitik imajlar ve ritüellerle aynı işlevde olan temalar görülmektedir. Eliade'nin erginlenme ritüelleri ile ilgili yaptığı tasnif ilkel toplumlarda yapılan derlemelere dayanmaktadır. Bu çalışmada metinlere odaklanılacağı için gözlemlenerek kayıt edilmiş ritüellere göre yapılan bu tasnifin, metinler bağlamında güncellenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Eliade'nin sınıflandırmasında birinci bölümü işgal eden yetişkinliğe giriş törenleri aslında ergenlik erginlenmeleridir. Aday bu sınamaları geçtikten sonra sosyal statüsü değişir ve çocukluktan yetişkinliğe geçer, cinsel özgürlüğe kavuşur. Anlatılara genel olarak bakıldığında bazı kahramanlar yetişkin olduğu yine bu çeşit bir erginlenmeye tabi tutulurlar ya da yaşı geldiği halde erginlenmeyerek hayatlarını sürdürürler ancak bu kahramanları, toplulukları hor görmeye devam eder. Birinci duruma verilebilecek en iyi örnek Gılgamış'tır. Hali hazırda bir kral olan, “yetişkin”

⁶ Eliade, Şamanizm (1999) adlı eserinde de aynı tekniklerden bahseder. Ayrıca şamanların erginlenme süreçlerinde hayvan analarının rolüne de değinir (s.58-59). Bayat (2019a)'daki efsaneler ve memorantlarda da Sibirya şamanlarının erginlenme süreçlerinden bahsedilir (Bayat, 2019a: 57-135). Çalışmanın konusu erginlenme olduğu için Eliade'nin şamanizm'in esrime teknikleri üzerine değindiği eser (1999) yerine genel olarak erginlenme üzerine yoğunlaştığı eserden (2015) yararlanılması uygun görülmüştür.

⁷ Erginlenme süreciyle kahraman başka bir kimlik kazanırken süreç önceki hali geçmişte kalır (ölür) ve yeni kazanımları ile beraber kahraman, farklı bir statüyle sembolik olarak tekrar doğar.

Gilgamiş, olgun olmayan davranışları yüzünden toplum tarafından kabul görmez, tanrılar ona arkadaş olarak Enkidu'yu yollar ve onunla beraber bir erginlenme sürecine girer. Bir canavar öldürmelerinden sonra olgunluğa ulaşır (Rosenberg, 2003: 280-298). Dede Korkut'ta ise Salur Kazan'ın oğlu Uruz, yaşı gelmesine rağmen yetişkinlik eşiğini aşamamıştır. Bu yüzden 15 yaşından büyük diğer kahramanların aksine babasının gölgesinden kurtulamamıştır (Ergin, 2018: 153-167, 95-115). Yetişkinliğe giriş törenlerindeki yaşa bağlı ritüellerin anlatılara yaştan bağımsız olarak da yansıdığı görülmektedir. Bu nedenle yetişkinliğe giriş törenleri, anlatı incelemelerinde “olgunluk erginlenmeleri” şeklinde tanımlanmalıdır.

Eliade'nin ikinci bölümde sınıflandırdığı erginlenme ritüelleri bir gizli cemaate veya topluluğa girmek amacıyla yapılan sınamalar bütünüdür. Genel olarak anlatılara bakıldığında kahraman, sadece gizli cemaatlere değil ayrıca kendini herhangi bir topluluğa kabul ettirmek için de sınamalardan geçebilmektedir. Bu sınamalardan sonra topluluğa ait bir şey kahramana verilir ve toplulukla kahraman arasında bir ilişki kurulur. Bu “şey” kadın veya bilgidir. Bir kadınla evlenen kahraman güvey sıfatıyla kadının topluluğuna dâhil olur. Bilgiyi alan kahraman ise artık topluluğa has bilgiye sahip bir kişi olarak o topluluğun bir üyesi haline gelir. Bu yüzden bu tür erginlenmelere “topluluğa giriş erginlenmeleri” demek bizce daha uygundur. Topluluğa giriş erginlenmelerinden sonra evlenen veya bilgi sahibi olan kahraman artık başka biridir, eskiden olduğu kişi geride kalmıştır yani eski hali sembolik olarak ölmüştür ve yeniden doğduğu kabul edilmektedir.

Eliade'nin üçüncü tip erginlenmeler olarak değerlendirdiği şaman veya otacı erginlenmelerinde aday, şaman veya otacının sahip olabileceği bilgilere erişmek için sınamalardan geçer. Bu erginlenmeler sonunda adaylar, bu alandaki sır bilgilere ulaşırlar. Anlatılarda bu tür bilgilerin birilerinin aktarmasından ziyade erginlenme sonucunda insanın kendisinin elde edebileceği kazanımlar olduğu görülmüştür. Bu yüzden bu tür erginlenme çeşitleri “sırra erme” erginlenmeleri şeklinde güncellenmelidir.

2. Güncellenen Tasnif Bağlamında Erginlenme Ritüellerinin Anlatılardaki Yansımaları

Bu bölümde olgunluk erginlenmeleri, topluluğa giriş erginlenmeleri ve sırra erme erginlenmeleri olarak güncellenen tasnif ışığında erginlenme ritüellerinin örneklem yoluyla seçilen anlatılardaki izleri takip edilecektir.

2.1. Olgunluk Erginlenmeleri

Eliade'nin ergenlik erginlenmeleri dediği ritüellerden farklı olarak olgunluk erginlenmelerinde yaşa bağlı bir durum yoktur. Ergenlik yaşına gelmemiş bir çocuk veya bir yetişkin olgunluk erginlenmesi olarak tanımlanabilecek sınamalardan geçebilir. Bu sınamalar anlatılardaki her kahraman için zorunludur. Tanrı tarafından seçilmiş ya da yarı tanrı⁸ olması veya olağanüstü özellikler göstermesi bu durumu değiştirmez. Olgunluk erginlenmesinden geçmeyen erkek toplum tarafından hor görülür. Anlatılarda erginlenmesini tamamlayan kişi ailesinin mirasını (mal, mülk, taht vs) almaya, mirasa önceden sahipse de bunu layıkıyla taşımaya hak kazanırken aynı zamanda cinsel özgürlüğünü de elde eder, yani evlenebilir ve çocuk sahibi olabilir.

Olgunluk erginlenmeleri denilince akla ilk gelen anlatılardan biri *Dede Korkut Hikâyeleri*'dir. Bu hikâyelerde toplum kahramanlardan 15 yaşına geldiğinde baş kesmesini, kan dökmesini bekler. Kahraman bu eylemi gerçekleştirdikten sonra bir ad kazanır. Bu ad almaya hak kazanır. Bu ad kazanma aslında bir kimlik kazanmadır ve kazanılan kimlikle beraber kahraman bey çocuğu olduğu için babasının mirasını taşımaya layık olur. Jean Paul Roux, Türklerde erginlenmenin kan dökme ile başlayıp evlenme ile devam ettiğini söylemektedir (Roux, 2002: 229). Yine aynı şekilde Bamsı Beyrek hikâyesinde ozan, "Ol zamanda bir oğlan baş kesmese, kan dökme ad komazlar-di" (Ergin, 2018: 118) diyerek bu geleneğe değinmektedir. Buradaki kan dökme durumu aslında topluma faydalı bir iş yapmaktır. Avcı-çobanlık ve yağmaya bağlı bir ekonomik düzende bir erkekten toplum lehine kan akıtması beklenir. Çünkü toplumun devamlılığı erkeklerin öldürmelerine genel anlamda ise toplum faydasına işler yapmalarına bağlıdır. Dirse Han'ın çocuksuzluğu, potlaç geleneğini göz ardı etmesine bağlanmış yani kılıcı ile kan dökerek kazandığı malı mülkü tebaası ile paylaşmamasına yorulmuş ve Bayındır Han tarafından hakarete uğramıştır. Dirse Han eşinin direktifleri sonucu tebaasıyla malını paylaşma geleneğini gerçekleştirmiş ve çocuk sahibi olmuştur. Hakarete uğrama ve bunun sonucunda bütün zenginliğini dağıtma da olgunluk erginlenmesine dâhildir. Bu süreci başarı ile atlatan Dirse Han olgun bir bey olmuş ve kısırlık gibi bir felaketten kurtulmuştur⁹ (Ergin, 2018: 77-81). Kısaca tek başına cinayet işlemek önemli değildir, kanı toplum yararına dökmeli ve öldürme sonucu elde ettiği kazanımları paylaşmalıdır. Dede Korkut hikâyelerinde beyler statülerini, kılıcıyla ve

⁸ Metnin devamında verilecek örneklerden bir tanesi kahraman Gılgamış'ın üçte ikisi tanrıdır. Annesi bilge tanrıça Ninsun'dur (Rosenberg, 2003: 281). Fuzuli Bayat, değinilecek olan diğer destan kahramanları Oğuz Kağan ve Köğüdey-Mergen'i, tanrıoğlu motifi bağlamında değerlendirmiştir (Bayat, 2019b: 154). Bir kahramanın tanrıoğlu olması onu yarı tanrı yapmaktadır.

⁹ *Dede Korkut Kitabı*'nda toplum yararına ve zararına gerçekleştirilen eylemlerin nedenlerini ve sonuçlarını daha iyi takip edebilmek için Ümral Deveci'nin *Dede Korkut Anlatılarında Doğa ve Kültür* (2017) adlı eserine bakılabilir.

ekmeğiyle yani baş kesip kan dökerek, sofrayı çekerek, aç doyurarak, yalnızca donatarak kazanmaktadır. Çünkü bunlar kahramanlığın ve statünün en büyük hüneleridir. Aksi takdirde birey olgun kabul edilmez şikâyete, hakarete ve dışlanmaya maruz kalır.

Türkler gibi avcı-çoban toplumlarda tarım toplumlarından farklı olarak erginlenme süreçleri daha bireyseldir, karmaşık törenler çerçevesinde örgütlenmemektedir¹⁰. Dede Korkut'tan anladığımız kadarıyla Türkler de adayı erginlemek için herhangi bir tören tertip etmez. Ancak kişinin erginlendikten sonra statüsünde yaşadığı değişiklik bir şölenle kutlanır ve toplumun din lideri tarafından kutsanır. Örneğin Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikayesinde Boğaç Han bir şölende aşık oynayan bir çocuktur. Yaşı gelmiştir ancak olgunlaşmamış, babasının mirasını hak edecek bir şey yapmamıştır. Kalabalığın üzerine giden bir boğayı öldürmesiyle artık olgun, babasının mirasını taşımaya hak kazanmış bir "bey" olmuştur. Görüldüğü gibi kısa bir sürede Boğaç Han'ın statüsü değişmiştir. Boğaç Han'ın erginlenmesi son derece bireyseldir. Toplum ona boğayı öldürmesi amacıyla bir tören tertiplenmemiş veya herhangi bir sistemleşmiş ritüeli dayatmamıştır. Cesaretini, gücünü ve aklını kullanarak faydalı bir iş yapan Boğaç Han kendisini ispatlamış, toplumun güvenini kazanmış ve sosyal statüsü değişmiştir.¹¹

Oğuz Kağan ise olağanüstü özelliklerle doğmuş bir kahramandır. Bu özellikleri onun olgunlaşmış olduğunu kanıtlamaz. Oğuz biraz büyüdükten sonra ormandaki Kıyat denilen tek boynuzlu bir yaratığı öldürerek erginlenmesini tamamlar. Yaratığı öldürdükten sonra Tanrı ona iki tane güzel kız indirir (Bang & G.R. Rahmeti, 1936: 11-15). Hayvanı öldürerek erginlenmesini tamamlayan Oğuz Kağan babasının mirasını ve cinsel özgürlüğünü ve tanrı tarafından ona verilen cihan hâkimiyeti görevini almaya hak kazanır.

Altay destanı olan Maaday-Kara destanında Maaday-Kara'nın oğlu Kögüdey-Mergen daha adı konulmadan bir dağa bırakılmıştır. Çünkü Altay diyarının hanı olan Maaday-Kara artık yaşlanmıştır ve toprakları Kara-Kula tarafından yağmalanacaktır. Çocuğunun kurtulmasını isteyen Maaday-Kara, Kara Dağ'ın eteklerindeki dört kayın ağacının ortasına onu bırakır (Maaday-Kara, 2015: 58). Bu durum erginlenme ritüellerinde ıssız bir yere bırakılmayı hatırlatmaktadır. Kahraman daha bebekken erginlenme sürecine ıssız bir ortama bırakılarak girmiştir. Daha sonra üzerlerine Kara-Kula tarafından salınan yedi kara kurdu ve dokuz kara kuzgunu henüz iki yaşındayken öldürerek erginlenme sürecini tamamlar (Maaday-Kara, 2015: 91-93). Kurt ve

¹⁰ Kuzey Amerikalı Kızılderililerin avcı ve tarımcı kabilelerinin erginlenme ritüellerindeki farklılıklar için bakınız: Campbell, 2006: 249-251

¹¹ Rabia Uçkun'un "Dede Korkut Kitabı'nda Erginlenme ve Bireyleşme Sürecinde Sınama Motifinin İşlevi" (2015) adlı makalesinde on iki hikâyede görülen sınama çeşitlerini, sınanan kişileri ayrıca sınama mekanlarını görebilirsiniz.

kuzgunlar saldırmaya başlamadan önce yaşlı kadın bebek kahramanı eteklerinin altında saklar, bu Avusturya yerlilerinin erginlenmelerinde sünnet olan çocukların “Büyük Yılan Baba çükünü kokuyor” denilerek korkutulması sonrası, annelerinin yanına saklanmalarına benzemektedir (Campbell, 2010: 21). Bu saklanma erkek dünyasına girmeden önce anneye son tutunuştur. Düşman hayvanları öldüren bebek kahraman artık “erkek takımından bir yiğit” (Maaday-Kara, 2015: 96) olmuştur. Altay’ın sahibesi olan yaşlı kadın, kahramana, Kögüdey-Mergen adı verir, ona kim olduğunu ve ne yapması gerektiğini söyler. Kahraman adını kazandıktan sonra babasını ve mirasını esaretten kurtarabilecek olgunlukta bir erkek olarak macerasına devam eder (Maaday-Kara, 2015: 95-105).

Bir Geath savaşçısı olan Beowulf, Grendel adlı bir yaratığı öldürmek ve kendini kanıtlamak için Danimarka’ya gider. Beowulf, Danimarka’da halka zulmeden bir dev olan Grendel’i öldürdükten sonra erginlenme sürecini tamamlar ve daha sonra ülkesinde kral olur (Rosenberg, 2003: 421-439). Burada da Beowulf’un kral olarak kabul edilebilmesi için Oğuz Kağan ve diğerleri gibi bir yaratığı öldürmek gibi toplum yararına bir eylem gerçekleştirmesi gerekmektedir. Gerçekleştirilen bu eylemlerle kahraman olgunlaşır ve toplum tarafından kabul görür.

Tarım toplumlarına ait anlatılardaki erginlenmeler, ritüel sistemle benzerlik gösterir. Buralarda ritüelin bireye dayatılması söz konusudur. Üçte ikisi tanrı olan kral Gılgamış’ın yönetimindeki aşırılıklar Urukluları ve tanrıları rahatsız etmiştir. Tanrılar ona denk bir varlık olan Enkidu’yu, yaratarak erginlenme serüvenini Gılgamış’a dayatmışlardır. Enkidu ile vakit geçiren Gılgamış’ın aklı başına gelmiştir. Gılgamış, sedir ormanındaki topluma zarar veren Huvava adlı yaratığı öldürerek erginlenmiştir (Rosenberg,2003:280-298). Gılgamış, artık halkı tarafından sevilen bir kraldır. Gılgamışın erginlenmesi diğer kahramanların erginlenmesine göre dikkat çekmektedir. Gılgamış yetişkin bir kral olmasına rağmen kral olacak bir olgunlukta değildir ancak Tanrılar onu zorla bir erginlenme sürecine sokarlar. Geçirdiği erginlenme süreci sayesinde tahtının hakkını verebilecek olgunluğa erişmiş ve halkı huzur içinde yaşamaya başlamıştır.

2.2. Topluluğa Giriş Erginlenmeleri

Bu tip erginlenme çeşitlerinde kişi topluluk üyeleri tarafından çeşitli sınamalardan geçilir. Yukarıda bahsedildiği gibi anlatılarda bu sınamaları geçiren kahramanlar kadına veya sır bir bilgiye sahip olmaya hak kazanırlar. Kahraman kadınla evlendiği an evlendiği kadının topluluğunun bir üyesi olur. Kan Turalı ve Bamsı Beyrek gibi kahramanlar evlenme sınamaları adı altında topluluğa giriş erginlenmelerine tabi tutulmuşlardır. Kan Turalı, Selcen Hatun’u almak için erkek boğa, erkek deve ve erkek aslanla dövüşür. Hepsini yenerek sınamadan başarı ile geçer.

Bamsı Beyrek ise Banu Çiçek Hatun tarafından güreş ve binicilik gibi çeşitli sportif sınamalara tabi tutulur (Ergin, 2018: 188-193, 123). Bamsı Beyrek'in Anadolu'daki versiyonu Bay Böğrek'de, Akgavak Gızı pehlivanlıkta, atçılıkta ve okçulukta kendisini geçen kişi ile evleneceğini duyurur (Görkem, 2000:230-231). Yaralı Mahmud hikâyesinde ise Arap kılığına giren Mehub, kendisini yenen kişi ile evlenecektir. (Sakaoğlu vd., 1997: 255-256)

Anlatılardaki evlilik sınamaları sıklıkla görülen bir temadır ve temelinde arkaik bir senaryo vardır.¹² Erkeğin bir hayvanı öldürmesi veya sportif güç gösterileri, mitlerdeki savaş-büyü tanrı(ça)larının ve bereket tanrı(ça)larının arasındaki sonsuz savaşların bir yansıması gibidir. George Dumézil İskandinavya'dan Hindistan'a¹³ kadar Arî ırkın mitlerinde ve ritüellerinde bu tür mücadeleleri tespit etmiş ve bu bağlamda üç işlev ideolojisini geliştirmiştir.¹⁴ Erkek tarafı savaş-büyüyü temsil ederken kız tarafı bereketi temsil eder. Bunların arasındaki savaşta galip yoktur. Güç ya da bereket tek başına bir şey ifade etmez, bunların bir araya gelmesi lazımdır. Bu da uzlaşmayla yani evlilik yolu ile gerçekleşir. Anlatılardaki savaş ve mücadele temalarında bahsi geçen mitsel senaryonun ifşası görülmektedir. Sınamalar anlaşmazlığı, savaş, cinayeti temsil ederken evlilik, barış antlaşmasını sembolize eder. Ölüm getiren eylemlerden sonra doğuma neden olacak bir eylem gerçekleştirilir. Çünkü ölüm olmadan gelecek doğum felaket getirecektir. Sınamalardan geçen kahramanlar gerçekleştirilen "barış antlaşmasıyla" kadına sahip olur ve aynı zamanda kadının ait olduğu topluluğa girmeye hak kazanırlar. İndus vadisinden İskandinavya'ya kadar bütün mitlerde uzlaşma adımını kadın tarafı ile ilişkilendirilen bereket tanrı(ça)ları atar.¹⁵ (Eliade, 2003: 125-126). Bahsi geçen anlatılarda da sınama sonrası verilecek kadın, erkeğe varmaya gönüllüdür, mücadeleleri kazanması için yardım eder.

Kögüdey-Mergen ise düşmanı Kara-Kula'nın nasıl öldürüleceğini öğrenmek için insanların ömür süresini ve özgür yaşamının yollarını bilen Yedi Lama'nın yanına, Tastarakay kılığında gider. Kahraman, Yedi Lama'nın isteği üzerine iki gün boyunca çay hizmetinde bulunur. Ateş isteseler, verir, su isteseler verir, sıcak yemeği önlerine koyup, kap kacağı önlerinden toplayıp, onlara hizmet eder. Lamaları sarhoş eden Kögüdey-Mergen sır bilgiyi onların ağzından alır. Bilgi şöyledir: Üç kuşak göğün derinliklerinde Üç Maral'ın karnında altın bir kutu vardır, bu kutunun içinde birbirine eş iki bildircin yavrusu bulunmaktadır. Bunlardan biri Kara-Kula'nın diğeri ise

¹² Halk hikâyelerindeki evlilik sınamaları için bakınız: Alptekin,1997: 326, Bozdoğan, 2013: 86-106. Destanlardaki evlilik sınamaları için bakınız: Aça, 2000.

¹³ Bilindiği gibi Türkler, Hindistan bölgesinden hem dinsel hem de kültürel anlamda etkilenmişlerdir.

¹⁴ Bakınız: George Dumézil. 2012.

¹⁵ Romulus ve Remus mitinde de durum böyledir. Romalılar kadınlarını kaçırdıkları Sabinlerle savaşa tutuşurlar, Sabinler de yiyecek ve kadın varken Romalılar ise askerî anlamda güçlüdür. Bu savaşın bir sonu yoktur ve Sabin kadınlarının araya girmesi ile barış antlaşması imzalanır (Rosenberg, 2003: 186).

Kara Kula'nın atının ruhudur. Bu bildircinler öldürülürse, Kara-Kula da atı da ölecektir. Üç Maral ise altmış çatal boynuzlu yavruları Andalbaa feryadını duyunca yardımına koşup yeryüzüne ineceklerdir. Andalbaa, Maaday-Kara'nın Altay'ında gizlenmektedir (Maaday-Kara, 2015: 152-155). Bu bilgi son derece gizlidir dünyada sadece Yedi Lama'nın bilebileceği bir şeydir. Kahraman buraya kadar çeşitli engelleri aşar, Tastarakay kılığına girer, bir han oğlu ve savaşçı olarak hizmet etmeyi kabul eder. Kahraman bu zahmetlere katlanarak bilgiyi alır ve bu bilgiyi bilen yedi kişilik lama grubuna sekiz kişi olarak dâhil olmuş olur.

2.3. Sırta Erme Erginlenmeleri

Sırta erme erginlenmelerinde kişi yaşadığı sınamalardan sonra çeşitli bilgilere ulaşır. Ancak bu bilgiler topluluğa giriş erginlenmelerindeki gibi birileri ya da bir başkaları tarafından kahramana aktarılmak yerine kahraman bu bilgileri kendisi elde eder. Yardımcı karakterler kahramana direkt olarak bilgiyi aktarmak yerine sırta erme sürecinde ona danışmanlık yapar.

Bu tip bir erginlenme sürecine giren en ünlü kahraman Gılgamış'tır. Gılgamış, olgunluk erginlenmesini geçirdikten sonra dostu Enkidu'yu kaybeder ve ölüm denen acımasız gerçekle yüzleşir. Ölümsüzlüğü aramak için daha önce ölümsüzlüğe kavuşan Utanapiştım'e gitmeye karar verir. Gidiş yolcuğunda erginlenmenin parçası olan birçok sınamadan geçer. Uzun bir yürüyüşten sonra Maşu dağlarına varır, güneşin her gün geçtiği kapıyı bulur ve tünele girer. Gılgamış karanlıkta on iki saat yürür ve dağın öbür tarafındaki harika bir bahçeye çıkar (Rosenberg, 2003: 305-307). Bu olay giriş bölümünde bahsedilen ölüm ve yeniden doğumu çağrıştırır. Gılgamış'ın tünele girişi rahme dönüşken tünelin ucunda aydınlık bahçeyi görüşü ve tünelden çıkışı ise doğumdur. İlk sınama evresini geçmiştir. Daha sonra Utanapiştım'e ulaşan Gılgamış ona nasıl ölümsüz olduğunu sorar ve Utanapiştım ona tufan hikâyesini anlatır. Daha sonra Gılgamış'a "aradığın ölümsüzlüğe ulaşmak için senin hatırına göksel tanrıları kim toplantıya çağıracak?" diye sorar (Rosenberg, 2003: 317-319). Utanapiştım nasıl ölümsüz olduğunu anlatmasına rağmen Gılgamış, bu durumun kendisi için mümkün olmadığını anlar. Bu noktada bu erginlenme sürecinin topluluğa girişten ziyade sırta erme erginlenmesi olduğu anlaşılmaktadır. Utanapiştım konuyu başka yöne çeker ve 'Altı gün yedi gece uyuma bakalım' der (Rosenberg, 2003: 319). Bu en zorlu erginlenme sürecidir. Bütün sınamalardan başarı ile çıkmış olan Gılgamış burada ruhani bir sınanma içindedir. Uyumayarak ölümsüzlüğün ne olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Çünkü insan uyuyunca yaşadığı gün sonlanır, her uyanmasında yeni bir gün başlar ve bir önceki gün geçmişte kalır, geri gelmez. Yani insan her uyuyuşunda ölür ve uyanınca yeniden doğar. Ölümsüzlük sürekli uyanık kalmak gibi bir şeydir. Gılgamış uyumamayı başarır ama amacına ulaşacaktır ama dayanamaz ve uyuyakalır. Utanapiştım, Gılgamış'a isteğinin imkânsız olduğunu göstermeye çalışmıştır. Altı

gün boyunca aralıksız uyuyan Gılgamış uyandığında kahrolur ancak isteğinde hâlâ kararlıdır. Ne yapması gerektiğini Utanapıştim'e sorar. Utanapıştim, karısının önerisiyle suyun altındaki ölümü geciktiren bitkiden bahseder. Gılgamış onu bulur ancak yılanı kaptırır ve yine başarısız olur. Bu durum karşısında hıçkırıklara boğulan Gılgamış, daha sonra egosunu öldürerek kadere boyun eğmeyi öğrenir. Bu serüveninden sonra Gılgamış, insanın ölümsüzlüğü ancak tapınaklar, surlar yaparak (halka faydalı kalıcı eserler bırakarak) kazanabileceğini anlar. Öğrendiği bu bilgeliği de halkı yararlınsın diye tabletlere kazıtır (Rosenberg, 2003: 322-323). İlk bölümde bahsedildiği gibi erginlenme ritüelini tamamlayan birey manevi bir dünyaya girer, kutsal atasıyla özdeşleşir ve böylece zaman ötesi bir boyuta geçer. Gılgamış'ın da edindiği sır bilgisiyle zaman ötesi bir boyuta geçtiği görülür.

Maaday-Kara (2015) destanında, kahraman Köğüdey-Mergen, anlatı boyunca üç çeşit erginleyici sınamadan da geçer. Babasını annesini ve halkını Kara-Kula'nın elinden kurtarır ve Altay'da hanlıklarını kurarlar (s.174). Kahraman, Erlik Han'ın kızı Kara-Taçı tarafından büyü ile alt edilir. (s.179-183) Ruhu yeraltına çekilir (ölür) (s.184). Daha sonra atı tarafından kurtarılıp Ak Süt Göl'de iyileşir (dirilir). İyileşmesinin tasvirinde kemiklerine özellikle vurgu yapılır (s.184-185). Daha sonra, evlilik sınamasına giderken kendisine eş benzerlikte altı bahadıyla karşılaşır. Birbirine eş yedi Köğüdey-Mergen, Erlik Hanın oğluna karşı Ay Kağan'ın kızı için mücadele ederler ve kahraman kızla evlenir. Köğüdey-Mergen, Erlik Han'ın damadı ve oğlundan sonra kızını da yener. (s.194-237,242) Köğüdey-Mergen'in bütün bu yaşadıkları bir şamanın erginlenmesini çağrıştırmaktadır. Birinci bölümde bahsedilen ıssıza bırakılma, bu bölümde bahsedilen ölme, parçalara ayrılma (birbirine eş yedi Köğüdey-Mergen) ve kötü ruhlarla girilen ilişkiler ritüellerde de görülmektedir. Köğüdey-Mergen geçirdiği bütün sınamalardan sonra egosunu yok eder. Egosunu yok ettiği için ölümle yaşam arasındaki bir hale girer. Korkusuzdur ve dünyanın üç kozmik kuşağında, Campbell'in deyimiyle, sarayının odalarında rahatlıkla gezinen kral gibi dolanabilir (Campbell, 2010: 110). Kazandığı bu sır ile beraber gelen kozmik hâkimiyetle yeraltına girer ve asıl hedefi olan Erlik Han'a doğru yönelir (s.243). Destanın olay örgüsünün merkezinde zaten ak-kara, iyi-kötü, ölüm-yaşam karşıtlığı vardır. Gök ve yer/sub'un temsilcisi (belki bu ruhların bedenlenmiş hali) Köğüdey-Mergen akın, iyinin, yaşamın sembolü olarak karşıt güçlerin kaynağı Erlik'i alt edecek bilgeliğe ulaşmıştır. Bu amaç doğrultusunda yeraltına girer (yolculuk, şamanın yeraltı seansına benzemektedir) ve Erlik Han'ı yakar daha sonra orada hapsolmuş masum ruhları kurtarır (s.244-250). Köğüdey-Mergen'e yeraltına girmesini sağlayan yeteneği, hikâye boyunca girdiği erginlenme süreçleri kazandırmıştır. Yaşanılan süreçte egosunu

kaybetmiş ve insandan farklı, tanrılara daha yakın bir kişilik olmuştur. Dönüşüm, erginlenme sürecinde kazanılan sır bilgisiyle gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Geleneksel (ilkel) toplumların bireyde zorunlu tuttuğu erginlenme ritüellerinin anlatılara nasıl yansıdığını takip etmek için Eliade'nin giriş bölümünde bahsi geçen sınıflandırması anlatılar bağlamında güncellenmiştir. Örneklem yoluyla seçilen destan ve halk hikâyesi metinlerinde erginlenme temaları tespit edilmiş, ritüellerle arasındaki ilişki izlenmiştir. Genel olarak, ilkel toplumda her bireyin zorunlu olarak yaşadığı ritüel ölüm ve yeniden doğum, anlatılardaki temalarda kozmik düzenin geleceği olan kahraman için geçerlidir. Anlatılardaki olgunluk erginlenmelerinde, ritüellerdeki yaş faktörü önemli değildir. Ekonomisinin büyük kısmı savaşa bağlı olan toplumlara ait metinlerde (Türk anlatıları ve Beowulf destanı) kahraman erginlenmesini son derece bireysel olarak yaşamaktadır. Tarım toplumu olan Sümerlerin destanı Gılgamış'ta ise Tanrıların kahramana erginlenme sürecini dayattığı görülür. Topluluğa giriş erginlenmelerinde ise bir kadın veya bilgi alma söz konusudur. Kadın için yapılan mücadelede yine ölüm ve yeniden doğum senaryosu vardır. Mücadelelerde akıtılan kan, olgunluk erginlenmesinden farklı olarak evlilikle gerçekleşecek doğumu dengelemek içindir. Mitlerde görülen arketipsel senaryodaki iki taraflı mücadele, ritüeller aracılığıyla unutulmamış ve sonra gelen anlatı türlerine yansıdığı görülmüştür. Topluluğa giriş erginlenmelerinde alınan bilgiyi erginlenme sürecinde ona hocalık yapan kişinin verdiği, sırra erme erginlenmelerinde ise kahramanın, egosunu yok etmek suretiyle bilgeliğe kendisinin kavuştuğu tespit edilmiştir. Anlatılarda kahramanlar kozmik düzenin geleceği olduğu için insanoğlunun inandığı bütün değerler onun üzerinde toplanır. O doğan, yaşayan, ölen, sonra dirilip tekrar yaşayan ve ölen tabiatın bir yansımasıdır. Kozmik düzenin ritminin, ritüelleri ve arketipsel senaryoları geliştirdiği bilinmektedir ve bunlar daha sonra gelişen anlatılardaki erginlenme temalarına bu çalışmada bahsedilen şekilde yansımıştır.

EXPANDED SUMMARY

In this study, themes of passage in oral narratives such as epic and folk story selected by sampling were analysed comparatively with the rites compiled from the peoples in Australia, Pacific Islands, Africa, North America and Central Asia in order to follow how rites of passage originate the narratives.

In the introduction part of the study, the definition and the importance of passage for traditional society is given, which is followed by the classification of rites of passage by Eliade.

Examples from various regions are provided for each title. It is understood from the examples that the most important commonality in the rites of passage, which are divided into three parts as passage of adulthood, passage of admission to a secret association and shaman-herbalist tests, is the idea of death and rebirth ritual. Especially in passage of adulthood, it was seen that the image of the uterus was taken from the mother and passed to the male community or sky. Tests performed during passage of admission to a secret association are similar to those in passage of adulthood. However, unlike adulthood, the tests here are more severe and ancestral cult is in the foreground. In shaman-herbalist tests, the candidate becomes ill while in trance, dies symbolically, and gains the ability to fight the spirits of illness by eating pieces from them. In the next stage of the study, narrative texts were read based on the definitions and examples given in the introduction section.

As a result of the readings made for the purpose of the study, it was thought that the classification made by Eliade about rites of passage should be updated in the context of narratives. The titles in the classification of Eliade, which were passage of adulthood, passage of admission to secret associations and shaman-herbalist tests rituals have been updated as passage of maturity, passage of admission to community and passage of wisdom. The update was made taking into account the maturity themes in the narratives. The need to update arose from the practice differences between the maturity themes in the narratives and the rituals. When rituals or myths were forgotten, narratives were seen to create a new composition from the remnants of these two cultural elements. In the narratives that formed in the world changing over time, the remains of the values remaining from the rites and myths continued to live around the hero. It is seen that the commonality and differences between the maturation rituals and the maturation themes in the narratives determine the living and lost values.

The most important reason for updating the rites of passage, which were called passage of adulthood, to passage of maturity was that the age factor which was important for rites of passage was ignored in the narratives. It has been observed that heroes can enter the adulthood period at various ages. At the end of the period, it has been seen that the hero matured regardless of his age, and became a leader worthy of his people, throne and gods. It was determined that an ideal character was imposed on the hero within the framework of themes updated as maturity passage.

Rites of passage, which were called passage of admission to a secret association, was updated as passage of admission to community. It is seen that the heroes demand a woman or information from the community they want to join. And, the community puts the hero through a test. The hero who passes the tests becomes entitled to get the woman or the information.

Rites of passage, which were named Shaman-Herbalist tests, were updated as passage of wisdom. It was determined that the heroes gained wisdom as a result of their inner journey during the maturity processes.

In the next stage, the narratives selected through the sampling were analysed under updated titles. It was understood that the age criterion in passage of adulthood rituals was not valid in passage of maturity themes in narratives, besides it was essential to shed blood for the benefit of society during passage of maturity. In addition to the fact that admission rituals to secret associations were considered as adults joining the community by marriage and obtaining information, it was determined that the act of blood shedding in marriage tests balanced the birth that would occur after the sexual intercourse. This inference is based on the archetypal war scenario, which is stated by Dumézil in three function ideologies. It has been observed that the processes of death, fragmentation, rebirth in shaman-herbalist passages were also symbolically seen in the themes within the narratives, and that the hero obtained a secret information on his own by destroying his ego in the process. It has been determined that the most important commonality between the themes of passage in rites and narratives is the idea of rebirth.

KAYNAKÇA

Aça, M. (2000) “Köne Epos (Arkaik Destanı) Kavramı ve Türk Halk Hikâyelerindeki Âşıklara Mahsus Evlilik Konusunun Kaynaklarından Alplara Mahsus Evlilik”, *Milli Folklor* (47), 11-21.

Alptekin, A, B. (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ.

Bang W. & G.R. Rahmeti (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi

Bayat F. (2019a). *Türk Şaman Metinleri*. İstanbul: Ötüken

Bayat F.(2019b). *Oğuz Destan Dünyası*. İstanbul: Ötüken.

Bozdoğan, M. (2013). *Türk Halk Hikayelerinde İmtihan Motifi*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi. Niğde.

Campbell J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (çev. Sabri Gürses). İstanbul: Kabalcı

Campbell, J. (2006). *İlkel Mitoloji*. (çev. Kudret Emiroğlu). Ankara: İmge.

Deveci, Ü. (2017). *Dede Korkut Anlatılarında Doğa ve Kültür*. Ankara: AKM

Dumézil G. (2012). *Mit ve Destan 1*. (çev. Ali Berkay). İstanbul: Yapı Kredi.

Eliade M. (2003). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 2*. (çev. Ali Berktaş). İstanbul: Kabalcı.

Eliade M. (2015). *Doğuş ve Yeniden Doğuş*. (çev. Fuat Aydın). İstanbul: Kabalcı.

Eliade, M. (1995). *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*. (çev. Mehmet Aydın). Konya: Din Bilimler Yayınları.

Eliade, M. (1999). *Şamanizm*. (çev. İsmet Birkan). Ankara: İmge

Ergin M. (2018). *Dede Korkut 1-2*. Ankara: TDK.

Görkem İ. (2000). *Halk Hikâyeleri Araştırmaları*. Ankara: Akçağ

Maaday-Kara (2015). (Akt. Emine Gürsoy-Naskali). (Der. Sazon Surazakov) (Kaynak Kişi. Aleksey Kalkin). İstanbul: Yapı Kredi.

Raglan L. (2004). "Mit ve Ritüel". (çev. Evrim Ölçer). *Milli Folklor*. (61). 187-194.

Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi*. (çev. Koray Ökten vd.). Ankara: İmge.

Roux J.P. (2001). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. (çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: Kabalcı.

Sakaoğlu, S. & Alptekin A. B. & Sakaoğlu, Y. & Şimşek E. (1997). *Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I*. Ankara: AKM

Segal, R.A. (2012). "Dinsel Mit-Ritüel Kuram". (çev. Naim Atabağsoy). *Milli Folklor*. (94). 173-187.

Uçkun, R. (2015). "Dede Kitabı'nda Erginlenme ve Bireyselleşme Sürecinde sınıma Motifinin İşlevi." *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* (15-2). 29-42

İnternet Kaynakları

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=114773 (Erişim Tarihi: 01.05.2020)